

R.K. Kerk in de omgeving van Merauke. Missiegegevens 1955.

HOOFDSTUK XIV

MISSIE

In 1920 kwam de ommekeer, toen de Regering bereid werd gevonden op te treden tegen de desastreuze gevolgen van het venerisch granuloom, dat de bevolking decimeerde. In samenwerking met de Missie werden modeldorpen ingericht, terwijl de verderfelijke mannenhuizen werden verboden en de doktoren de ziekte actief bestreden.

Toen ook kreeg het onderwijs zijn kans. Reeds in 1923 werden vier hoofdposten bezet met elk één pastoor en één broeder, terwijl een constante stroom van Keiese goeroes de opening van vele scholen mogelijk maakte.

Die schooltjes waren zeer eenvoudig, maar ze waren aangepast aan het werkelijke leven van deze Papoea's, die er leerden werken en tuinieren voor hun eigen behoeften; een niet eenvoudige opgave voor een volk dat uitsluitend jagen en vissen kende.

Vele schooltjes voldeden echter niet aan de eisen die gesteld werden te Batavia, waar men streefde naar unificatie, een nivellering van het onderwijs „van Sabang tot Merauke”, een tendens waar de Zending ook reeds jaren stelling tegen had genomen. Bovendien werd de subsidie in de crisisjaren ernstig beperkt en de situatie werd daardoor vaak bepaald moeilijk; zo waren er in 1934 van de 107 missiescholen 76 ongesubsidieerd.

Al kon men in zeker opzicht het onderwijs als een mislukking beschouwen, de scholen waren belangrijk als beschavend en bindend element in de dorpen; de positie van de goeroe was er zodanig dat hij grote invloed ten goede kon uitoefenen.

In 1925 werd een grondige verkenning verricht van het achterland van Merauke met als middelpunt Moeting, waar in 1924 een bestuurspost was opgericht. Vanwege bezwaren van het plaatselijk bestuur kon daar echter eerst in 1928 de eerste school worden geopend. Frederik Hendrikeiland werd bezet in 1930, toen de Missie over een eigen boot kon beschikken.

Merauke had inmiddels een degelijk internaatsgebouw voor jongens gekregen, alsmede een meisjesinternaat dat werd beheerd door in 1928 gearriveerde zusters (Dochters van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart).

In 1930 verscheen de Moluks Protestantse Kerk in Zuid Nieuw-Guinea en dit werd een stimulans voor een krachtiger aanpak van het missiewerk.

In de dertiger jaren werd grote voortgang gemaakt en de Missie wachtte niet tot het bestuur gebieden had bezet. Integendeel, zij trok in vele streken voor het Bestuur uit en had dan vaak verschillende gebieden reeds bezet, of zelfs al intensief bewerkt, voordat er een bestuurspost werd geopend.

Dit was het geval met Frederik Hendrikeiland, zo ging het ook met het Kao- en Moejoegebied. In 1933 werd een vaste missionaris met dit laatste gebied belast. Bij afwezigheid van enig bestuur was dit geen gemakkelijke taak, aangezien de Moejoes geen dorpen hadden; ieder bouwde zijn hoge paalwoning waar hem dat het beste leek en van grotere, bij elkaar wonende gemeenschappen was geen sprake.

Toch vlotte het werk onder de Moejoes al gauw en toen het bestuur er zich in 1935 vestigde, waren er reeds zeven dorpen gesticht en van een goeroe voorzien, terwijl er meerdere in bewerking waren.

De jeugd toonde er een veel grotere intelligentie dan aan de kust, zodat reeds in 1942 begonnen werd met een internaatsopleiding tot catechist en hulponderwijzer. Door gebrek aan financiën en daarna door de isolatie tengevolge van de oorlog stagneerde echter de voortgang in dit bijzonder dicht bevolkte gebied.

Zuid Nieuw-Guinea.

In 1891 werd in beginsel besloten, dat de paters Jezuiten een missiepost zouden openen op Zuid Nieuw-Guinea. In 1894 werd voor het eerst gevolg gegeven aan dit besluit door pater Le Cocq d'Armandville S.J., die zich met een broeder vestigde te Kapaur in de omgeving van Fak-Fak en die daar enige aanhang verkreeg. In 1896 echter verdronk de pater op de Mimika-kust en deze eerste katholieke statie werd wegens gebrek aan personeel opgeheven.

Ook de zuidkust ontving enige bezoeken van Jezuiten, doch vestiging bleek er nog onmogelijk wegens het ontbreken van een gouvernementspost. Toen deze in 1902 werd opgericht, ging in hetzelfde jaar het missiegebied over naar de Missionarissen van het H. Hart. Op 14 augustus 1905 kwamen de eerste twee priesters en een broeder te Merauke aan. Men kreeg overal vriendelijk contact, verzorgde de zieken en bestudeerde taal en gewoonten der bevolking. In 1909 werd de statie te Wendoe geopend, in 1910 te Okaba.

Toch kwam er geen schot in het werk. De Marindanim bleken een zeer zelfbewuste aard te hebben. Ze waren de „anim ha”, de echte mensen, en anderen kwamen in hun ogen slechts naar hun land omdat ze er iets van nodig hadden; de Marind-anim voelden zich superieur aan de vreemdelingen en hadden niets, ook geen godsdienst van hen nodig.

Het sterk eigen socio-religieus systeem stond als een gesloten eenheid tegenover het Christendom, terwijl het uiterst geheime karakter van dit systeem en zijn uitingen het zeer moeilijk, bijna onmogelijk maakte er in door te dringen, het te begrijpen.

Bovendien stond het vast dat de Marind aan het uitsterven waren, iets dat het werk niet bemoedigde, terwijl de vele vreemdelingen van in 'het algemeen laag gehalte een ongunstige invloed hadden op de bevolking.

Na 15 jaar zat men praktisch nog zonder één bekeerling; de staties Wendoe en Okaba waren opgeheven en in Merauke bleef slechts één priester achter: Pater Vertenten, die van geen opgeven wist.

In het gebied der Fly-rivier op de grens van Australisch Nieuw-Guinea, waar de om hun ruwheid en koppensnellerij beruchte Boadzjie wonen, opende de Missie in 1933 de eerste scholen en had zij in 1934 reeds de gehele op Nederlands gebied verblijvende groep van die stam in vast kampongverband verenigd, terwijl het bestuur er zich eerst in 1937 vestigde.

De Mappiërs (tenrechte: Jakai), die een reputatie van grote woestheid genoten, kregen in 1937 hun eerste scholen en in de volgende jaren werden vrijwel alle Jakaidorpen bezet. Tegelijk werd de missie onder de Aujoe geëntameerd, doch tot op heden woont het grootste deel van deze stam in nog onbekend gebied.

In het Mimikagebied werd — na de ongelukkige afloop van de eerste poging door pater Le Cocq d'Armandville in 1896 — eerst in 1926 het werk wederom ter hand genomen. Hier woonde een vriendelijk en goedmoedig volk van circa 8000 zielen, dat de missionarissen en de eerste goeroes met vreugde ontving. In 1928 ontbrandde ook daar de strijd tussen Missie en Zending, doch na enige jaren bleek er weinig of niets in handen van de Zending te zijn overgebleven. Het werk vorderde goed en reeds in 1934 hadden bijna alle dorpen (28) een school, waarvan er evenwel 17 niet gesubsidieerd werden.

De Manowé's, een stam van rasechte menseneters, bezorgde echter de Mimikanen en de Missie veel zorgen. Gelukkig kon, door de vestiging van een bestuurspost in hun gebied, de missie ook daar terhand genomen worden. De oorlog maakte hier een einde aan de pas begonnen arbeid.

Het missiewerk aan de Wisselmeren werd begonnen door pater Tillemans (later Apostolisch Vicaris van Merauke), die bij gebrek aan personeel echter ook de Mimikakust bleef bedienen. Spoedig waren er een tiental schooltjes geopend met even zo vele goeroes, waardoor evenwel de moeilijkheden steeds groter werden. De opvoer naar de meren moest geheel geschieden door koelies over slechte en steile bergpaden.

In de oorlog werd deze post tijdelijk opgeheven.

Noord- en West Nieuw-Guinea.

Na vele voorafgaande pogingen om toestemming te verkrijgen tot het openen van missiestaties in West Nieuw-Guinea, werd eindelijk in 1928 de officiële scheidingslijn tussen Missie en Zending opgeheven. Onmiddellijk werd het werk begonnen met het openen van enige schooltjes, waarvan het aantal in 1930, toen Fak-Fak zijn vaste missionaris kreeg, reeds 18 bedroeg. In 1934 kwam er een tweede missionaris bij, die in verband met de olie-activiteit al spoedig zijn tenten opsloeg in Babo.

Tegen vestiging in de eigenlijke Vogelkop bestonden aanvankelijk bezwaren van de zijde van de Overheid, doch in 1936 stelde de Missie er de eerste goeroe's aan.

In 1936 namen de Franciscanen echter dit gebied, alsmede Noord Nieuw-Guinea over van de Missionarissen van het H. Hart en zij openden meteen een statie te Manokwari met het oog op de zielzorg voor de vele katholieke kolonisten aldaar. Enige jaren later vestigde een missionaris zich te Arso achter Hollandia, een gebied waar de Zending nog nimmer was geweest.

De bouw van een internaat te Fak-Fak werd begonnen, doch door het uitbreken van de oorlog niet voltooid.

Na de oorlog.

Zuid Nieuw-Guinea.

Behoudens het Mimikagebied kende Zuid Nieuw-Guinea geen vijandelijke bezetting. Wel werd een groot deel der missiegebouwen van Merauke door bombardementen vernietigd, maar het contact met de bevolking bleef grotendeels bewaard, zodat veel geestelijke schade werd voorkomen. In de naaste omgeving van Merauke dreigde dit gevaar desondanks door de aanwezigheid van grote groepen militairen, die met de primitieve mentaliteit der Papoea's al heel weinig rekening hielden en vaak hele kampongs, op trucks geladen, naar bokswedstrijden, bioscoopvoorstellingen en dergelijke vermakelijkheden brachten.

Zodra mogelijk werd met de restauratie een aanvang gemaakt; voorzover ze waren geëvacueerd keerden priesters en broeders op hun posten terug en hervatten de arbeid.

Merauke kreeg een zesklassige maleise lagere school in een dubbelinternaat, terwijl cursussen in verscheidene vak-

ken werden geopend, zodat er perspectief kwam voor de dorpsabituriënten.

In 1949 kwamen de broeders van Voorhout, een speciale op het onderwijs gerichte congregatie, te hulp. Het meer uitgebreide onderwijs en de vakopleidingen zijn geheel in hun handen.

De zusters, die reeds sinds 1928 in Merauke waren, werden eindelijk ook ingeschakeld in het medische werk; ze begonnen met kleine ziekenhuisjes in het Moejoe- en Mimikagebied.

Noord- en West Nieuw-Guinea.

Van de vooroorlogse staties was niets meer over, behalve een solied huis te Manokwari, dat wel beschadigd werd maar dat overeind was blijven staan. Met een atapidak er op werd het tot 1951 door het gouvernement als hospitaal gebruikt.

Ook de schooltjes waren bijna alle weg en in vele gevallen was de bevolking gedemoraliseerd het bos weer in getrokken.

Drie missionarissen waren geëvacueerd, één was er vermoord door de Japanners bij Manokwari, de anderen gingen zonder op verlot te zijn geweest weer op hun posten. Fak-Fak en Hollandia werden meteen herbezet, terwijl de nieuwe Overste, later de eerste Apostolisch Prefect, zich niet zoals voor de oorlog op Ternate maar te Hollandia vestigde.

Ook het achterland van Hollandia werd weder bezet, doch de activiteit strekte zich van Arso verder uit in zuidwaartse richting, naar de Wembi- en Warisstreek waar al spoedig een dertiental scholen waren geopend. In Hollandia zelf werd per 1 augustus 1951 zonder gouvernementssubsidie een H.B.S. begonnen.

Fak-Fak is na de oorlog uitgegroeid tot een missiecentrum van betekenis met centrale internaten voor het gehele gebied.

Sorong ontleende zijn belangrijkheid grotendeels aan de olie en ook daar kreeg de missie vaste voet.

Manokwari zag omstreeks de soevereiniteitsoverdracht een grote toevloed van Europeanen, zodat de missie er een eigen Europese school begon.

Aan de Wisselmeren werd door omstandigheden het werk eerst daadwerkelijk hervat in maart 1949; er zijn thans een zestal missionarissen en elf scholen.

Sinds 1952 zijn ook de Paters Augustijnen de Franciscanen te hulp gekomen.

Missiegegevens 1955

Vicariaat	Merauke	Hollandia
Priesters	31	47
Broeders	26	6
Zusters inheemse	9	—
europese	25	4
Aantal leerlingen seminarie	4	—
Aantal Katholieken	33.820	16.970

APOSTOLISCH VICARIAAT HOLLANDIA

omvattende de Residenties Hollandia, Geelvinkbaai, West- en Centraal Nieuw-Guinea en Fakfak.

Missionarissen van de orde der Franciscanen (O.F.M.) en van de orde der Augustijnen (O.E.S.A.).

Apostolisch Vicaris van Hollandia: Mgr. M. Staverman, O.F.M.

Secretaris: J. Münninghoff.

Superior: Dr. M. Staverman, O.F.M.

Procurator: W. Wempe, O.F.M.

Algemeen Schoolbeheerder (A.S.B.): A. G. Bruinsma, O.F.M.

Inspecteur Missie-Onderwijs: A. W. H. Barten.

St. Vincentiusstichting: Mr. J. E. R. A. Mannaerts, voorzitter, Mr. H. S. J. Davids, secretaris.

ARKA: G. van Son, voorzitter, H. E. Heintz, secretaris, C. Andreoli, O.F.M., geest. adv.

RESIDENTIE HOLLANDIA.

Pastors Hollandia: Ph. Tetteroo, O.F.M., A. van Maanen, O.F.M.
Hoofd Christ Koning School (Lagere school A): H. E. Heintz.
Kleuterschool:
Pastors Hollandia-Binnen: C. Andreoli, O.F.M. W. J. Snelting, O.E.S.A.
Directeur H.B.S.: Ir. J. H. L. Teepe, O.F.M.
Leraren H.B.S.: Drs. R. Hermans, O.F.M. — Dr. L. v. d. Berg, O.F.M. — W. J. Snelting, O.E.S.A. — A. W. H. Barten.
Pastoor Ifar: Dr. L. v. d. Berg, O.F.M.
Pastoor Arso: H. van Beurden, O.E.S.A.
Pastoor Waris: A. Blokdijk, O.F.M.
Pastoor Amgotro: E. van Baarsen, O.E.S.A.

GEELVINKBAAI EN CENTRAAL NIEUW-GUINEA.

Pastoor Biak: C. v. d. Westelaken, O.F.M.
Pastors Enarotali: A. van Nuenen, O.F.M. — L. Boersma, O.F.M.
Pastors Tage: C. Ruigrok, O.F.M. — G. Keizer, O.F.M.
Directrice Meisjesinternaat: C. Holla.
Pastors Tigi: M. Kammerer, O.F.M. — C. Severins, O.F.M.
Pastors Oerapoera: P. Steltpool, O.F.M.
Pastors Modio: E. Smits, O.F.M.

RESIDENTIE WEST NIEUW-GUINEA.

Pastors Manokwari: A. van Leeuwen, O.F.M. — P. Frankemolen, O.F.M.
Hoofd Lagere school A: W. A. v. d. Hoogen.
Kleuterschool:
Pastors Sorong: A. van der Veldt, O.F.M. — J. Kemp, O.F.M. — B. Rombouts, O.F.M. — N. Verheyen, O.F.M. — M. van Diepen, O.E.S.A.
Hoofd Lagere School A: A. Th. J. Rox.
Hoofd Lagere School B: H. G. Scheepers.
Kleuterschool:
Pastoor Foeog: R. Jorna, O.F.M.
Pastoor ASES: O. Mous, O.F.M.
Pastors Steenkool: T. Seesink, O.F.M. — L. Houdijk, O.F.M.

RESIDENTIE FAKFAK.

Pastoor: L. Bisschop, O.F.M.
Hoofd O D O: M. F. G. N. Deuss.
Internaatdirecteur O D O: N. Louter, O.F.M.
Hoofd V V S: W. Spekking.
Internaatdirecteur V V S: J. van de Berk, O.F.M.
Directrice Meisjesinternaat: J. C. M. Hollak.
Overste Missiezusters van het Kostbaar Bloed: Moeder Vianney.
Hoofd Lagere School B: Zr. Marie Therese.
Pastoor Kaimana: H. v. d. Pavert, O.F.M.
Pastors Kokonao: M. Stevens, O.F.M. — F. Hoogendijk, O.F.M.
Overste Zusters Franciscanessen: Moeder Jovinia.
Hoofd V V S: G. W. Cauven.
Hoofd Voorschool: M. Dorrestein.
Directrice Meisjesinternaat en huishoudschool: Zr. Clarina.
Pastoor Atoeka: J. Coenen, O.F.M.
Pastoor Pronggo: R. Camps, O.F.M.

APOSTOLISCH VICARIAAT VAN MERAUKE.

Omvattende de Residentie Zuid Nieuw-Guinea, toevertrouwd aan de Congregatie der Missionarissen van het Heilig Hart (MSC).
Werkzaamheden begonnen: 14 Augustus 1905.

Apostolisch Vicaris: Mgr. H. Tillemans, M.S.C.
Provicaris tevens secretaris: Dr. C. Dammann M.S.C.
Superior: Jos. Verhoeven, M.S.C.
Algemeen Schoolbeheerder: P. Rievers.
Inspecteur Katholiek Onderwijs: P. C. Schoe.

Onderafdeling Merauke.

Hoofdpastoor Merauke: A. Drager, M.S.C.
Pastoor (tijdelijk): L. Jötten, M.S.C.

Pastoor Kelapalima: P. Hoeboer, M.S.C.
Pastoor Koembe en Boeti: J. Verschueren, M.S.C.
Pastoor Boepoel-Moeting: J. van der Vlucht, M.S.C.
Pastoor Okaba en Wamal: A. van der Wouw, M.S.C.
Hoofdpastoor Kimaam (Frederik Hendrik-eiland): A. Verhage, M.S.C.
Pastoor Kimaam: J. Nuy, M.S.C.

Merauke.

Broeders van O.L. Vrouw van 7 Smarten.
Overste: Broeder Eligius.

Scholen:

Voorschool, Hoofd: Broeder Reinardus.
Jongensvervolgschool, Hoofd: Broeder Xaverius.
Lagere Technische School (in aanbouw), Hoofd: Broeder Gervasius.

Landbouwpraktijkcursus, Leider: B. Jamlean.
Afdeling Veeteelt, Leider: Broeder Plechelmus.
Zusters, Dochters van O.L. Vrouw van het Heilig Hart.
Overste: Moeder Adriana.

Leidster Internaat: Zuster Antoinette.

Scholen:

Voorschool, Hoofd: Zuster Coleta.
Meisjesvervolgschool, Hoofd: Zuster Jeanne.
Huishoudcursus, Leidster: E. Franken.
D.V.G. Hoofdverpleegster ziekenhuis: Zr. Agnella.

Noviciaat inheemse Zusters.

Novicemeesteres: Zuster Perpetua.

Opleiding Dorpsonderwijzer.

(O D O, voorheen: O V V O) Hoofd: H. Thyssen.
Internaatleider: J. Bennebroek, M.S.C.

Algemeen Lagere School.

wd. Hoofd: Zuster Madeleine.
Internaatleider: Broeder van Hoof.

Technische Dienst der Katholieke Missie, toevertrouwd aan de Eerwaarde Broeders (M.S.C.).

Algemeen Beheerder: Dr. C. Dammann, M.S.C.

- Zagerij: Broeder S. Werkhoven.
- Smederij en elektriciteit: Fr. Nas.
- Timmerwinkel en bouwafdeling: Broeder A. Galiart — Broeder J. Tops.
- Kleermakerij: Broeder P. van Hoof.

Onderafdeling Tanah Merah.

Pastoor: W. Thieman, M.S.C.
Missielinguist: P. Drabbe, M.S.C.
Papoea-zusters, Overste: Zuster Caroline.

Onderafdeling Moejoe.

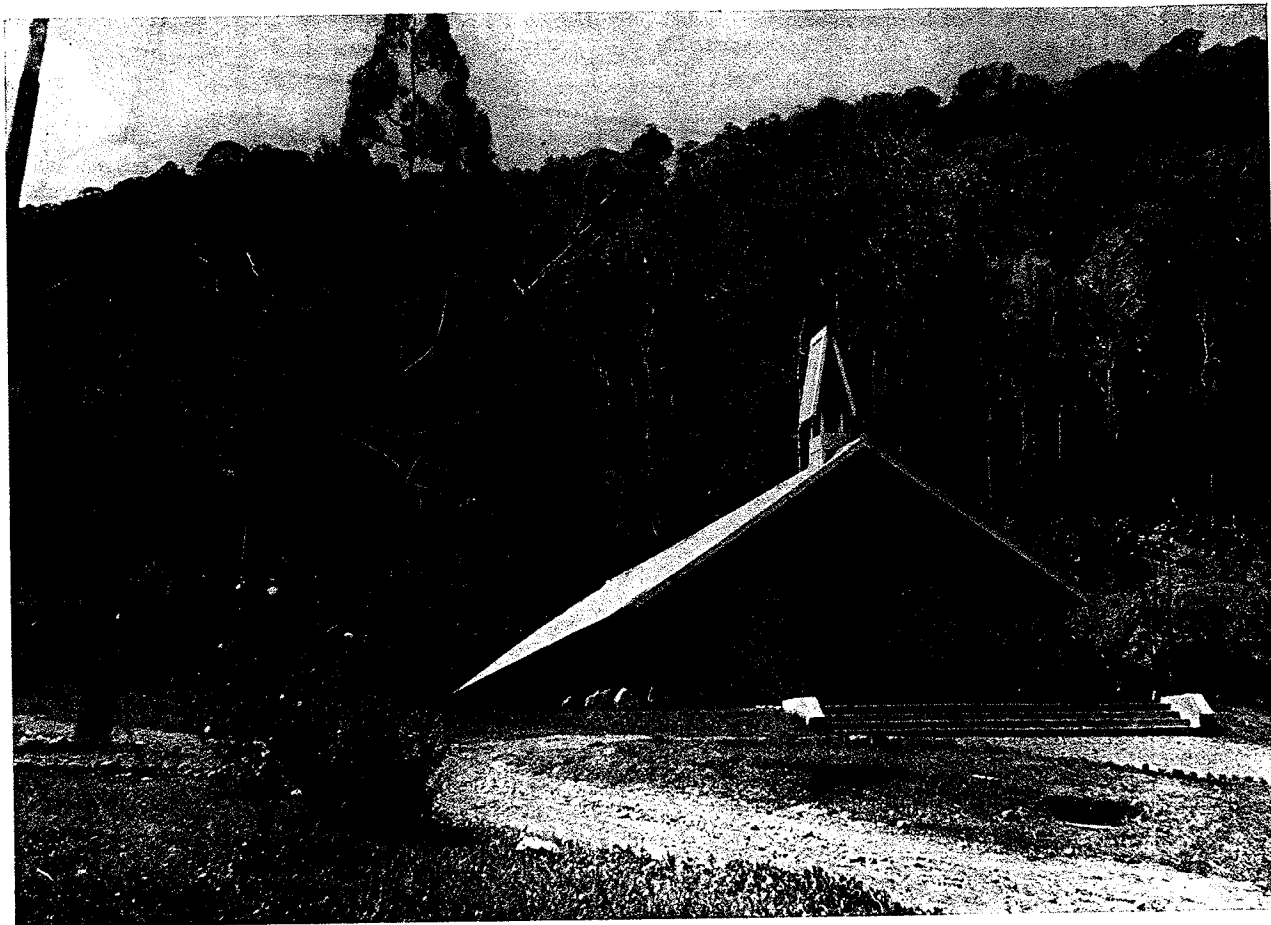
Hoofdpastoor tevens Ressort-schoolbeheerder met standplaats Mindiptana: Jos Sneekes, M.S.C.
Meisjesinternaat, Leidster: Zuster Cyria.
Voorschool, Hoofd: Zuster Hermine.
Ziekenhuis, verpleegster: Zuster Justine.
Pastoor Ninati: C. van der Linden, M.S.C.
Pastoor Kanggowot: W. Putman, M.S.C.
Pastoor Mokbiran: J. Geuskens, M.S.C.

Onderafdeling Mappi.

Hoofdpastoor Kepi: S. Schuur, M.S.C.
Ressortschoolbeheerder: C. Huiskamp, M.S.C.
Ethnoloog: Dr. J. Boelaars, M.S.C.
Jongens- en meisjesinternaten.
Leidster: Zuster Melania.
Voorschool, Hoofd: Zuster Melania.
Huishoudcursus, Leidster: Zuster Gaudia.
Pastoor Nambion: J. van der Velden, M.S.C.
Pastoor Homlikja: A. Vriens, M.S.C.
Pastoor Araré: W. Lommertzen, M.S.C.

Onderafdeling Agats.

Pastors Asmatgebied: A. Welling, M.S.C. — C. van Kessel, M.S.C.

Ned. Hervormde Kerk te Hollandia.

ZENDING

Men zou het werk van de Zending op Nieuw-Guinea kunnen verdelen in perioden, die verband houden met het karakter der werkzaamheden, met de streken waar gearbeid werd en zelfs ook met de organisaties die erbij betrokken werden. Proberen we deze drie aspecten samen te vatten, dan valt het Zendingswerk in te delen in vier perioden.

1e periode: 1855–1880.

Het was de vereniging „De Christen Werkman”, die de eerste zendelingen uitzond: Ottow en Geissler, die na een reis van 2½ jaar op 5 februari 1855 op Mansinam in de Doreh-baai voet aan wal zetten.

In 1862 werd dit tweetal bijgestaan door van Hasselt en Otterspoor van de toen pas opgerichte Utrechtse Zendingvereniging, die in de daaropvolgende jaren geleidelijk het gehele zendingswerk in handen nam.

Men begon de arbeid op Mansinam en Kwawe in de Doreh-baai, maar hun tochten strekten zich uit tot Roon en Meoswar in het zuiden, ofschoon het reizen in die dagen erg riskant was.

In 1866 werd als derde post Andai geopend aan de voet van het Arfakgebergte. Manokwari werd zendingspost in 1872 met de vestiging van de zending Bink, die er bleef tot zijn vertrek naar Roon in 1884.

Aanvankelijk bleef al het werk geconcentreerd om de Europese zending door het verlenen van medische hulp en — na 1857 — door het openen van schooltjes, waarin echter de vrouwen der zendelingen vaak zelf les moesten geven. In 1865 kwam er evenwel een Javaanse helper van Depok, terwijl er in 1870 een Sangirese schipbreukeling aanspoelde, die bij de Zending bleef werken en later zelfs als eerste evangelist de bergen in werd gezonden.

In 1865 werden de eerstelingen gedoopt en in hetzelfde jaar werd de „Kerk der Hope” op Mansinam gebouwd.

In 1864 had echter een hevige aardbeving alle zendingsgebouwen op Mansinam doen instorten, waarna een vloedgolf de catastrofe voltooide. Daarmee waren de plannen voor uitbreiding naar Amberbaken voorlopig van de baan, terwijl verschillende zendelingen wegens ziekte Nieuw-Guinea moesten verlaten. Alleen Geissler bleef achter. Ook de plannen voor de kleine kustvaart en voor een eigen verbinding met Java moesten worden losgelaten.

Ofschoon Geissler van 1855–1870 vele verkenningsreizen had gemaakt, werden door de voortdurende oorlogstoestand in de Geelvinkbaai deze tochten te gevaarlijk, en men concentreerde zich daarom voornamelijk op de directe omgeving. Assistentie uit Holland was inmiddels gezonden. Zo werkte de zending-landbouwer Kamps aanvankelijk met succes op Meoswar en hij opende later rijsttuinen op Andai, doch hij stierf reeds na 5 jaren arbeid. Ziekten en epidemiën bleven trouwens de zendelingen niet bespaard: in 1861 was er een pokkenepidemie, in 1871 een dysenterie-explosie. Bij de afsluiting van deze eerste periode van 25 jaar overtrof het aantal sterfgevallen in de gezinnen der zendelingen het aantal gedoopten.

2e periode: 1880–1905.

Het zwaartepunt bleef aanvankelijk nog liggen in de omgeving van Manokwari, doch geleidelijk verplaatste het zich naar de Wandammenbaai: Roon en Windesi. Het schoolonderwijs werd belangrijker, vooral door de komst van Mevrouw van Balen en van Hasselt Jr.

Toen in 1890 de K.P.M.-verbinding tot stand was gekomen, werden direct twee leerlingen naar de kweekschool

in Depok gezonden. Bovendien begonnen helpers van Ambon en Sangir hun aandeel aan het werk te leveren. De reizen werden hervat; ze strekten zich zelfs uit tot de Humboldtbaai (in 1892 en 1893) en ook werd toen reeds het contact gelegd met Biak, waaruit in een later stadium de vestiging aldaar resulteerde.

Met de vestiging van het Bestuur in 1898 brak een tijdperk van ongekende veiligheid aan. Het resultaat was niet alleen, dat zendelingen hun reizen onbedreigd konden ondernemen, ook de bevolking kon nu vrijelijk buiten haar eigen stamgebied trekken en dit meer intensieve contact droeg aanmerkelijk bij tot de verbreiding van de zendingsboodschap.

Ging het aldus in deze periode iets beter dan in de eerste 25 jaren, reden tot uitbundigheid had men bij het 50-jarig bestaan van de Nieuw-Guinea-zending nog niet. Er waren 5 zendingsposten: Mansinam, Kwawe, Andai, Roon en Windesi. Het aantal Christenen bedroeg 260, waarvan het merendeel op Mansinam woonde. In die 50 jaar waren er 23 zendelingen werkzaam geweest met hun vrouwen. Tien waren er overleden op Nieuw-Guinea zelf of elders, 9 waren vertrokken, de meesten wegens ziekte.

3e periode: 1906—1940.

Het tijdperk van de grote expansie.

In de aanvang van deze periode ligt de grote ommekeer, die inzetten op Roon en die zich met meeslepende kracht over grote gebieden verbreidde. Het waren de zendeling Starrenburg op Roon en van Hasselt Jr. op Mansinam, die de eerste belangrijke vruchten konden plukken van de jarenlange arbeid.

De uitbreiding van het zendingswerk volgde daarop in snel tempo: in 1908 werd Biak bezet, in 1910 Oost Nieuw-Guinea, in 1911 West Nieuw-Guinea en de Radja Ampat in 1913.

Een eigen opleiding was er nog niet en het werd bezwaarlijk en kostbaar de leerlingen naar buiten te sturen. Daarom werd in 1918 op Mansinam de eerste kweekschool voor onderwijzers en voorgangers geopend. In 1924 werd deze inrichting — onder Ds. Kijne die sinds 1923 de leiding had — overgebracht naar Miei.

Er volgde grote uitbreiding van het onderwijs, mede met behulp van een toenemende stroom van Ambonese en Sangirese onderwijzers, welke stroom echter verminderde toen de eigen school leerkrachten begon af te leveren. In Miei werden evangelisten opgeleid, aanvankelijk door de zendelingen zelf onderricht. Tevens werd er een timmerschool en een school voor kleermakers geopend.

Sinds 1908 was reeds een begin gemaakt op het eiland Japen; het werd zendingspost in 1924. Plannen voor koffiecultuur werden tendele gerealiseerd, doch de voortgang stuitte af op conjunctuuroemoeilijkheden en aarzeling van de kant van de overheid.

In 1922 werd Wakde (later Sarmi) gesticht en in 1924 werd Genjem zendingspost. In 1933 werd Sorong zelfstandig en in 1930 werd Fak-Fak overgedragen aan de Moluks Protestantse Kerk.

Via ochtendpoliklinieken werd steeds medisch werk verricht door de zendelingen en hun vrouwen en tevens werd onderricht gegeven aan — soms grote — groepen „anak piara” (pleegkinderen), d.w.z. candidaat onderwijzers en hun vrouwen. Dit werk kreeg een andere vorm toen in 1931 zuster Glastra te Seroei kwam, een jaar later bijgestaan door de eerste zendingsarts dokter Bierdrager.

Het zwaartepunt van het werk der zendelingen verschoof in de derde periode geheel van de plaatselijke post naar het ressort, hetgeen ook mogelijk werd door de voorziening met communicatiemiddelen. Tegen het einde van deze periode bezat de Zending vijf motorboten.

Tegenover een vrij gering aantal Europese zendelingen (na de tweede wereldoorlog zendingspredikanten genoemd omdat de Zending kerkelijk werd) stond een sterk toenemend aantal inheemse medewerkers.

4e periode: 1940—1956.

Naar de opbouw van de Zelfstandige kerk.

Na de verschrikking van de tweede wereldoorlog, die onder het inheemse zowel als het Europese zendingspersoneel tientallen slachtoffers eiste, werd in 1946 het werk hervat en van toen af werd doelbewust gestreefd naar de zelfstandigwording van de Kerk; naar de oprichting van de „Evangelisch Christelijke Kerk”.

Het aantal zendelingen bleef laag. Een leerling werd gezonden naar de Middelbare Theologische School te Soe (Timor) en deze leerling, Ds. F. J. S. Romainum, is thans ressortspredikant van Biak—Noemfoer.

Voor de na de oorlog opgerichte vervolgscholen (voor meisjes en jongens), de beide opleidingsscholen voor dorpsonderwijzers, het medisch personeel in de gouvernementenziekenhuizen, zowel verpleegsters als doktoren, werden vele Europese krachten aangeworven en opgeleid in Oegstgeest, doch deze beïnvloedden de leiding van de Evangelisch Christelijke Kerk in wording niet.

De Doopsgezinde Vereniging tot Evangelisatieverbreiding nam ca. 1950 het ressort Inanwatan over en deze vereniging werkte tevens mede aan de zelfstandigwording der Kerk.

In 1954 werd de Proto-Synode van de Evangelisch Christelijke Kerk in Nieuw-Guinea te Seroei gehouden; bij deze gelegenheid werd de eerste Middelbare Theologische School te Seroei geopend, waar een veertigtal Papoeese predikanten zullen worden opgeleid.

Als toekomstige ressorten van de Evangelisch Christelijke Kerk kunnen worden genoemd:

Hollandia-Nimboran
Sarmi
Japen-Waroppen
Miei
Manokwari
Biak-Noemfoer
Sorong
Inanwatan
Teminaboean-Ajamaroe
Merauke-Fak-Fak (in de toekomst)

Het werk van de Moluks Protestantse Kerk in Merauke en Fak-Fak, alsmede in het Oliecentrum van Sorong, staat onder leiding van een gemachtigde namens de Synode van de M.P.K.

Met de verschillende na de oorlog binnengekomen Amerikaanse en Australische zendingslichamen poogt de Zending in een „Intermissionary Conference” de gemeenschappelijke belangen te behartigen.

Van de bovengenoemde ressorten hebben de meeste uitgebreide zendingsgebieden in hun naaste omgeving, waar reeds honderden evangelisten arbeiden.

Het ligt in de bedoeling, dat in oktober 1956 de Evangelisch Christelijke Kerk haar zelfstandigheid zal verkrijgen. Zij zal omvatten alle Protestantse Christenen in Nieuw-Guinea, die instemmen met haar belijdenis. De Nederlands sprekende leden vormen een eigen onderdeel van deze Kerk, in een eigen Classis georganiseerd. Deze Nederlands sprekende gemeenten zijn te Merauke, Fak-Fak, Sorong, Manokwari, Biak, Seroei en Hollandia en omgeving.

De Nederlands sprekende zendingsarbeiders in dienst der Nederlands Hervormde Kerk zijn georganiseerd in de zogenaamde „Contactgroep”.

ZENDING DER NEDERLANDSE HERVORMDE KERK (ZNHK) IN NIEUW-GUINEA.

Zetel: Hollandia.

Terreinleider: Dr. F. C. Kamma, Kota Radja, Hollandia-Binnen.

Algemeen Schoolbeheerders Zendingsscholen: N. van der Stoep, Joka, Hollandia-Binnen — P. de Bruin, Hollandia.

Agentschap van het Nederlands Bijbelgenootschap, Agent: G. W. de Kater, Joka, Hollandia-Binnen.

RESSORT HOLLANDIA—NIMBORAN.

Ressortsleider/Schoolbeheerder: Ds. A. M. Middag, Genjem.
Voorganger Gem. Hollandia: Ds. H. Mori Muzendi, Hollandia-Binnen.

Pendeta Classes Sentani en Jakari: Ds. S. Liborang, Hollandia-Binnen.

Primaire Middelbare School te Kota Radja, Directeur: A. Rietdijk.

Lagere Technische School te Kota-Radja, Directeur. H. Heynes.

Jongensvervolgschool en internaat Joka, Hoofd: C. J. Sonke.
Meisjesvervolgschool en internaat te Genjem, Hoofd: Mej. C. Goor.

Algemene Lagere School te Hollandia „Berg en Dal”, Hoofd: D. Wynia.

RESSORT SARMI.

Ressortsleider/schoolbeheerder: Ds. D. J. Baars, Sarmi.

RESSORT BIAK—NOEMFOOR.

Ressortsleider: Ds. F. J. S. Romainum, Biak-Kota.
Ressortsschoolbeheerder: Ds. D. A. ten Haaft, Biak-Kota.

Jongensvervolgschool en internaat te Korido, Hoofd: J. van Kempen.

Meisjesvervolgschool en internaat te Korido, Hoofd: Mej. N. de Bruin.

Algemene Lagere School te Sorido-Biak, Hoofd: H. Kraal.

RESSORT JAPEN—WAROPEN.

Ressortsleider/Schoolbeheerder: Ds. H. J. de Ridder, Seroei
Pendeta Classis Japen: Ds. F. Huwae.
Pendeta Classis Waropen: Ds. M. Abaä.

Theologische School te Seroei, Rector: Ds. I. S. Kijne, Seroei.

Docent/Hoofd Internaat: Ds. J. P. Kabel, Seroei.

Opleidingsschool voor Dorpsonderwijzers (O.D.O.) te Seroei, Directeur: K. Algra, Seroei.

Meisjesvervolgschool en internaat te Seroei, Hoofd: Mej. M. M. Huis in 't Veld.

Jongensvervolgschool en internaat te Seroei, Hoofd: K. J. S. Knol.

Landbouw Practijk Cursus en Internaat te Seroei, Hoofd: J. J. Jansen (met verlof) — tijd. W. v. d. Linden.

Algemene Lagere School te Seroei, wnd. Hoofd: D. Smits.

RESSORT MIEI.

Ressortsleider/Schoolbeheerder: Ds. Mr. R. G. ten Kate, Manokwari.

Wnd. Ressortleider: Ds. A. Worisio, Miei.

Jongensvervolgschool en internaat te Miei, Hoofd: R. Struijk.

RESSORT MANOKWARI.

Ressortsleider/Schoolbeheerder: Ds. Mr. R. G. ten Kate, Manokwari.

Algemene Lagere School te Manokwari, Hoofd: P. N. Evenhuis.

RESSORT SORONG.

Ressortsleider/Schoolbeheerder: Ds. H. L. Beck, Sorong-Doom.

Pendeta Classis: Ds. E. Osok.

Jongensvervolgschool en internaat te Saoka, Hoofd: H. Riezebos.

Meisjesvervolgschool en internaat te Sorong-Klademak, Hoofd: C. Veldhuizen.

ZENDING DER MOLUKSE PROTESTANTSE KERK (M.P.K.).

Gemachtigde voor Nederlands-Nieuw-Guinea: Ds. E. Gijsbers, Fakfak (met verlof). Tijd. Ds. A. van Heerden, Fakfak.

Ressortsschoolbeheerder M.P.K.: Ds. van Beek, Fakfak.
Zendingsspendeta te Merauke: Ds. O. Lekahena.

Voorganger Gemeente Sorong: Ds. Lokollo.

Opleidingsschool voor Dorpsonderwijzers en internaat (O.D.O.), Directeur: W. de Nie.

Meisjesvervolgschool en internaat te Fakfak, Hoofd: Mej. M. Goslinga.

Jongensvervolgschool en internaat te Fakfak, Hoofd: P. de Jong.

Algemene Lagere School te Fakfak, Hoofd: Tijd. Mej. M. M. Laugeman.

De Algemeen Schoolbeheerder Zendingsscholen te Hollandia treedt tevens als zodanig op voor de M.P.K.

DOOPSGEZINDE VERENIGING TOT EVANGELISATIEVERBREIDING (D.V.t.E.).

Zendingsspredikant/Schoolbeheerder: Ds. R. E. H. Marcus, Teminaboean.

Zendingsspredikant: Ds. P. Messie te Temboeni.

Jongensvervolgschool en internaat te Teminaboean, Hoofd: T. van der Horst.

De Algemeen Schoolbeheerder Zendingsscholen te Hollandia treedt tevens als zodanig op voor de D.V.t.E.

CHRISTIAN AND MISSIONARY ALLIANCE (C.A.M.A.).

Field Director: Rev. K. E. Troutman, Enarotali (Wisselmeren).

UNEVANGELIZED FIELD MISSION (U.F.M.).

Field Director: Rev. J. Veldhuis, Sentani Hollandia.

THE EVANGELICAL ALLIANCE MISSION (T.E.A.M.).

Field Director: Rev. H. Lovestrand, Manokwari.

REGIONS BEYOND MISSIONARY UNION (R.B.M.U.).

Field Director:

PROTESTANTSE GEMEENTEN IN NIEUW-GUINEA.

EVANGELISCH CHRISTELIJKE KERK I.O. CLASSIS NED. SPREKENDE GEMEENTEN

Moderamen: Praeses Ds. J. Drost — Scriba Ds. J. Sierat — Assessor R. Horstman.

GEMEENTE HOLLANDIA.

Predikant: Ds. J. Drost.

GEMEENTE HOLLANDIA-BINNEN.

Predikant: Ds. J. Sierat.

GEMEENTE MANOKWARI.

Predikant: Ds. P. Sierat.

GEMEENTE SORONG.

Predikant: Ds. P. B. Suurmond.

GEMEENTE BIAK.

Predikant: Ds. D. A. ten Haaft, wnd.

GEMEENTE FAKFAK.

Predikant: Ds. E. Gijsbers.

GEMEENTE MERAUKE.

Predikant: Vacant. Scriba J. Moorrees.

GEMEENTE SARMI.

Predikant: Ds. D. J. Baars, wnd.

GEMEENTE SEROEI.

Predikant: Ds. I. S. Kijne, wnd.

GEESTELIJKE VERZORGERS KONINKLIJKE MARINE.

Hollandia: Ds. S. Oegema.

Biak: Ds. A. J. Oostenrijk.

Sorong: Ds. P. van Schayck.